

ΕΜΦΥΛΗ ΕΤΕΡΟΤΗΤΑ

ΔΟΜΝΑ ΜΙΧΑΗΛ

ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ

«Ορκισμένες παρθένες»

▣ <https://www.youtube.com/watch?v=N8tDLfh9iIc>

Τι είναι η έμφυλη ετερότητα;

- ▣ Η ετερότητα μπορεί να αναφέρεται σε όσους προσδιορίζονται από ιδιότητες άλλες, δηλαδή διαφορετικές από της δικής μας ταυτότητας.
- ▣ Στην περίπτωση της ετερότητας μεταξύ των φύλων το διαφορετικό προκύπτει από το φύλο και συγκεκριμένα από το κοινωνικό φύλο το οποίο αποτελεί μια από τις ατομικές ταυτότητες των ανθρώπων.
- ▣ Το φύλο ως προσδιοριστικός παράγοντας χαρακτηρίζεται ως κοινωνικό φύλο (gender) και όχι ως βιολογικό (sex).

Πως ορίζεται το βιολογικό και το κοινωνικό φύλο.

- ▣ Ο όρος sex αναφέρεται στα βιολογικά χαρακτηριστικά που καθορίζουν τους ανθρώπους ως αρσενικό και θηλυκό
- ▣ Ο όρος gender αναφέρεται σε μια σειρά από κοινωνικά κατασκευασμένους ρόλους και σχέσεις, χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, στάσεις συμπεριφορές, αξίες και σχετική δυναμική που η κοινωνία δίνει στα φύλα.

Βιολογικά χαρακτηριστικά φύλου

- ▣ Τα χαρακτηριστικά φύλου αφορούν βιολογικά- ανατομικά χαρακτηριστικά τα οποία συνδέονται με το φύλο και περιλαμβάνουν
 - τα **πρωτογενή χαρακτηριστικά του φύλου**, δηλαδή τα εσωτερικά και εξωτερικά αναπαραγωγικά όργανα, τα επίπεδα των ορμονών του φύλου (οιστρογόνα, τεστοστερόνη) και τα φυλετικά χρωμοσώματα
 - Τα **δευτερογενή χαρακτηριστικά του φύλου**, όπως η ανάπτυξη του στήθους, η τριχοφυΐα, η κατανομή της μυϊκής μάζας και του λίπους στο σώμα.

Ανάλογα με το σύνολο των πρωτογενών χαρακτηριστικών φύλου ενός ατόμου, αυτό κατηγοριοποιείται ως αρσενικό (XY χρωμοσώματα) ή ως θηλυκό (XX). Με βάση αυτή την κατηγοριοποίηση αποδίδεται στο άτομο ένα φύλο, το οποίο καταχωρίζεται και στα επίσημα έγγραφα όπως πιστοποιητικό γέννησης.

Διαφυλικότητα

- ▣ Ωστόσο ορισμένα άτομα γεννιούνται με βιολογικά χαρακτηριστικά που δεν μπορούν να ταξινομηθούν ακριβώς σε κάποια από τις δύο αυτές κατηγορίες.
- ▣ Ο όρος «διαφυλικότητα» (**intersex**) αναφέρεται στα άτομα των οποίων τα χαρακτηριστικά φύλου δεν ανήκουν αυστηρά στην αρσενική ή θηλυκή κατηγορία, ανήκουν και στις δύο κατηγορίες ταυτόχρονα ή δεν ανήκουν σε καμία από τις δύο.

Ταυτότητα φύλου

- ▣ Με τον όρο ταυτότητα φύλου αναφερόμαστε στην εσωτερική αίσθηση που έχει ένα άτομο για το φύλο του. Η ταυτότητα φύλου των ατόμων αναμένεται να ταυτίζεται με το φύλο που τους αποδόθηκε κατά τη γέννηση βάσει των βιολογικών – ανατομικών χαρακτηριστικών τους ωστόσο αυτό δεν ισχύει για όλα τα άτομα.
- ▣ Ο όρος **cisgender** περιγράφει τα άτομα που η ταυτότητα φύλου τους ταυτίζεται με το αποδοθέν φύλο τους, ενώ για τα άτομα των οποίων η ταυτότητα φύλου διαφέρει από το φύλο που τους αποδόθηκε στη γέννηση χρησιμοποιείται ο όρος **τρανς** (ή **διεμφυλικός** –ή, - ό)

Η δυναμική των πολιτισμικών ταυτοτήτων

- ▣ Πέρα από άλλες ταυτότητες όπως η καταγωγή, η εθνικότητα, η κοινωνική τάξη, το επάγγελμα, η γλώσσα, η θρησκεία και άλλα, στη διαμόρφωση των κοινωνικών καταστάσεων συμβάλλει ενεργά και πολυδιάστατα και το φύλο των ανθρώπων.
- ▣ Οι πολιτισμικές διαφορές και ομοιότητες των ανθρώπων είναι η κινητήριος δύναμη για την ένταξη τους σε μία κοινωνία, την ευρύτερη ενσωμάτωση τους σε ένα κοινωνικό περιβάλλον ή την απομάκρυνση τους από αυτό.
- ▣ Τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά αποτελούν σημείο ταύτισης.
- ▣ Οι πολιτισμικές ταυτότητες του φύλου είναι συμβολικά πεδία που διαπερνώνται από τις κοινωνίες και τις κοινωνικές σχέσεις.

Η έμφυλη ετερότητα ως Βασική Αρχή Οργάνωσης της Κοινωνίας

- ▣ Το φύλο αποτελεί θεσμοθετημένο παράγοντα κοινωνικής ιεράρχησης, με την έννοια ότι, με βάση το φύλο η κοινωνία ταξινομεί, χωρίζει τα άτομα σε δύο κατηγορίες (γυναίκες-άνδρες) και ταξινομώντας τα, τα ιεραρχεί (Delphy, 2008).
- ▣ Το φύλο είναι περιοριστικό και καταπιεστικό για όλες και για όλους, γυναίκες και άνδρες. Αυτό συμβαίνει διότι προβάλλει συγκεκριμένες και οριοθετημένες (αλλά διαφορετικές) προδιαγραφές για τα άτομα που κατατάσσει στην κατηγορία «γυναίκες» και για τα άτομα που κατατάσσει στην κατηγορία «άνδρες», παρότι βεβαίως ως σύστημα εξουσιαστικών σχέσεων, το φύλο επιβαρύνει πρωτίστως τις γυναίκες.

Η έμφυλη ετερότητα ως Βασική Αρχή Οργάνωσης της Κοινωνίας

- ▣ Το ότι το φύλο αποτελεί σύστημα σχέσεων, σημαίνει ότι δεν υπάρχει γυναικείο χωρίς ανδρικό και αντίστροφα, ενώ συνήθως η διάκριση είναι απολύτως αντιθετική: Οι γυναίκες, για παράδειγμα, λέγεται ότι είναι τρυφερές, γλυκές, στοργικές, αλλά και πονηρές, επιπόλαιες κ.λπ. Δηλαδή στερεοτυπικά, ό,τι δεν είναι οι άνδρες, οι οποίοι αναφέρονται ως γενναίοι, τολμηροί, ριψοκίνδυνοι, ντόμπροι κ.λπ. Οι στερεοτυπικές αυτές διατυπώσεις όμως, δεν περιγράφουν μόνο.
- ▣ Σκεφτείτε την προτροπή: «Γιωργάκη, τα αγόρια δεν κλαίνε». Περιγράφοντας, λειτουργεί παράλληλα και κανονιστικά, δηλαδή, μαθαίνει στον Γιωργάκη πώς πρέπει να φέρονται τα αγόρια. Δηλαδή το φύλο μας, που υποτίθεται ότι μας περιγράφει, διατυπώνοντας το τι είμαστε στην ουσία μας λέει πώς πρέπει να είμαστε.

Η έμφυλη ετερότητα ως Βασική Αρχή Οργάνωσης της Κοινωνίας

- ▣ Το φύλο λειτουργεί και ως σύνολο επιταγών, που μας μαθαίνει κανόνες συμπεριφοράς και τρόπους σκέψης, οριοθετεί επιδιώξεις και προσδοκίες που θεωρείται ότι αρμόζουν στην κατηγορία όπου μας κατατάσσει, και όλα αυτά γίνονται κατά τέτοιο τρόπο ώστε, συνήθως, έχουμε την αίσθηση ότι ελεύθερα αποφασίζουμε και επιλέγουμε.
- ▣ Με αυτήν την έννοια τα πρότυπα φύλου, όπως όλα τα πρότυπα συμπεριφοράς που παραπέμπουν σε μια ιεράρχηση, και παρά τη «φυσικότητα» με την οποία επενδύονται, είναι για όλους και όλες περιοριστικά και καταπιεστικά, κατά τρόπο που βεβαίως δεν προωθεί τη δημοκρατική και ισότιμη συμβίωση των ατόμων.

Η έμφυλη ετερότητα ως Βασική Αρχή Οργάνωσης της Κοινωνίας

- ▣ Εάν το φύλο αποτελεί όντως παράγοντα ανισότητας έτσι όπως το βιώνουμε, και πράγματι ιεραρχεί τα άτομα και τα περιορίζει σε προδιαγεγραμμένες πορείες ζωής, ένα ερώτημα παραμένει:
- ▣ Γιατί να απομονώσουμε αναλυτικά το φύλο, που προφανώς δεν αποτελεί τη μοναδική, ούτε βέβαια τη γενικότερα αποδεκτή μορφή ετερότητας που δημιουργεί την ανισότητα, από όλες τις άλλες σχέσεις που εκφράζουν ανισότητες;

Η έμφυλη ετερότητα ως Βασική Αρχή Οργάνωσης της Κοινωνίας

- ▣ Οι ανισότητες φύλου αφορούν πάνω από το μισό πληθυσμό, που τις βιώνει κατά ποικίλους τρόπους αλλά πάντως από τη θέση του υποτελους. Στη συνέχεια, θα έπρεπε να υπογραμμιστεί ότι το φύλο αποτελεί βασική αρχή οργάνωσης της κοινωνίας, που καθορίζει ποιος/ποια θα έχει πρόσβαση σε τι (Σκοτ, 1997).
- ▣ Το φύλο, ως στοιχείο της ταυτότητας των υποκειμένων, δεν ακυρώνεται και δεν μεταβάλλεται.
- ▣ Σε συνθήκες νομικής ισότητας που περιλαμβάνουν όλες και όλους, μπορούν να λειτουργούν αποκλεισμοί, στη βάση μιας μη αναστρέψιμης ιδιότητας των πολιτών, όπως είναι το φύλο τους.

Η έμφυλη ετερότητα ως Βασική Αρχή Οργάνωσης της Κοινωνίας

- ▣ Το φύλο αποτελεί σύνολο επιταγών, που μάλιστα λειτουργεί βάσει μιας κοινωνικά διαμορφωμένης αντίληψης σχετικά με το τι επιτάσσει η φύση (Παπαταξιάρχης, 1992). Παράλληλα, συνιστά κυρίαρχη κοινωνικο-πολιτισμική κατηγορία ταξινόμησης και ιεράρχησης των υποκειμένων (Connell, 2006).
- ▣ Πρέπει να κατανοήσουμε είναι ότι το φύλο αποτελεί **κοινωνική κατασκευή** και τρόπο **κοινωνικής ιεράρχησης** που χωρίζει τα υποκείμενα σε ανώτερα και κατώτερα, δυνατά και αδύνατα, ισχυρά και ασθενή, ενώ ως σύστημα εξουσιαστικών σχέσεων είναι καθοριστικό για τις συνθήκες διαβίωσης όλων, τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό χώρο.

Το φύλο

- ▣ Αποτελεί βασική αρχή οργάνωσης της κοινωνίας που καθορίζει πορείες ζωής.
- ▣ Κατασκευάζεται κοινωνικά και διαχωρίζει τα άτομα.
- ▣ Αποτελεί σύστημα σχέσεων (δεν υπάρχει ανδρικό χωρίς γυναικείο και αντίστροφα).
- ▣ Κατατάσσει διχοτομικά και έτσι ιεραρχεί τα άτομα.
- ▣ Μαθαίνεται με την κοινωνικοποίηση και μεταβιβάζεται από γενιά σε γενιά.
- ▣ Είναι σύνολο επιταγών που μας λέει πως πρέπει να είμαστε, ανάλογα με τη θέση που μας αποδίδεται στο σύστημα έμφυλων σχέσεων.
- ▣ Λειτουργεί περιοριστικά και καταπιεστικά για όλους/ες, αλλά πρωτίστως για το κατώτερο μέλος του δίπολου.

Διαδικασία Διαμόρφωσης της Ταυτότητας Φύλου

Έμφυλη Κοινωνικοποίηση και Έμφυλη ετερότητα

- ▣ Είναι γεγονός ότι το φύλο εξακολουθεί να αποτελεί ένα από τα πιο σταθερά σημεία αναφοράς για τη διαμόρφωση της ταυτότητας των υποκειμένων, και έναν από τους ισχυρότερους παράγοντες διαφοροποίησης στην κοινωνικοποίησή τους.
- ▣ Το φύλο δεν είναι, ωστόσο, απλώς κάτι που έχει κάποιο υποκείμενο ή μια στατική περιγραφή του τι είναι, αλλά «αποτελεί μια από τις νόρμες που καθιστούν εξαρχής βιώσιμο το υποκείμενο» (Butler, 1990: 43). «Υπάρχουμε» από τη γέννηση είτε ως κορίτσια, είτε ως αγόρια, που σημαίνει ότι η κατεύθυνση της έμφυλης κοινωνικοποίησής μας προδιαγράφεται από τη στιγμή που γεννιόμαστε.

Διαδικασία Διαμόρφωσης της Ταυτότητας Φύλου

Έμφυλη Κοινωνικοποίηση και Έμφυλη ετερότητα

- ▣ Μια από τις πιο γνωστές φεμινιστικές ρήσεις της Simone De Beauvoir στο «Δεύτερο φύλο», αναφέρεται στο ότι, **οι γυναίκες δε γεννιούνται, οι γυναίκες γίνονται**. Αυτό που σημαίνει είναι ακριβώς ότι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που αποδίδουμε στις κατηγορίες φύλου διαμορφώνονται κοινωνικά, μέσω της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης.
- ▣ Η M. Wetherell επισημαίνει επιπλέον ότι, όταν σημείο αναφοράς για τη διαμόρφωση της ταυτότητας είναι η φυλή, η τάξη ή το φύλο, δεν βαρύνουν μόνο οι «πραγματικές» εμπειρίες που βιώνουν τα υποκείμενα, αλλά και μνήμες του παρελθόντος, όπως τους μεταβιβάζονται κατά τη διαδικασία κοινωνικοποίησης, φαντασιακές κατασκευές, επιθυμίες κ.λπ. Ένώ η κοινωνική ταυτότητα συνήθως θεωρείται ως ενοποιημένη και σαφής (κάποιος/α είναι ή άνδρας ή γυναίκα, και ή λευκός/ή, ή μαύρος/η, και ή ετεροφυλόφιλος/η ή ομοφυλόφιλος/η, και ή εργατικής προέλευσης ή μεσοαστικής), στην πραγματικότητα η ταυτότητα είναι συχνά ένα αντιφατικό μείγμα θέσεων, με αποτέλεσμα ορισμένοι συνδυασμοί να είναι ενίοτε εξαιρετικά δύσκολα βιώσιμοι (Wetherell, 2005: 419).

Διαδικασία Διαμόρφωσης της Ταυτότητας Φύλου

Έμφυλη Κοινωνικοποίηση και Έμφυλη ετερότητα

- Σύμφωνα με την Δεληγιάννη-Κουϊμτζή κ.ά. (2000) και τις έρευνές τους σε εφήβους, οι ταυτότητες φύλου διαμορφώνονται με βάση τα παρακάτω:
- Η **ανδρική ταυτότητα** δομείται με βάση χαρακτηριστικά όπως είναι η σωματική δύναμη και η προσωπική ελευθερία. Συνδέεται με τη δημόσια σφαίρα και τις θετικές επιστήμες. Ταυτίζεται με παραδοσιακές αξίες και αντιλήψεις για τον έμφυλο καταμερισμό της εργασίας και τις έμφυλες σχέσεις στην οικογένεια και την αγορά εργασίας. Βασίζεται στο «τι κάνει και τι δεν κάνει ένας άνδρας» στο σπίτι και τη δουλειά. Διατηρεί το ρόλο του «άνδρα-κουβαλητή» στην οικογένεια. Επενδύει στην οικονομική εξασφάλιση και την επαγγελματική πρόοδο, όσον αφορά την έννοια της επιτυχίας. Αν προσθέταμε σε αυτά την τόλμη, την αποφασιστικότητα, την ανεξαρτησία και τη δυσκολία να εκφράσουν συναισθήματα και αδυναμίες θα είχαμε νομίζω μια σφαιρική εικόνα των χαρακτηριστικών με βάση τα οποία διαμορφώνεται η ανδρική ταυτότητα.

Διαδικασία Διαμόρφωσης της Ταυτότητας Φύλου

Έμφυλη Κοινωνικοποίηση και Έμφυλη ετερότητα

- ▣ Η **γυναικεία ταυτότητα**, από την άλλη, σύμφωνα πάντα με την Δεληγιάννη-Κουϊμτζή κ.ά. (2000), δομείται με βάση χαρακτηριστικά όπως η φροντίδα, η επιμέλεια, οι καλές επιδόσεις, η πειθαρχία και η ήπια συμπεριφορά. Συνδέεται με την ιδιωτική σφαίρα και τις θεωρητικές επιστήμες. Ταυτίζεται με ανανεωτικές ιδέες, όσον αφορά τις έμφυλες σχέσεις στην οικογένεια και τον καταμερισμό της εργασίας, διατηρώντας όμως παράλληλα μια παραδοσιακή αντίληψη για το ρόλο του άνδρα ως κουβαλητή. Διατηρεί επίσης και το ρόλο της μητέρας- νοικοκυράς στην οικογένεια. Στοχεύει στην προσωπική ολοκλήρωση, όσον αφορά την έννοια της επιτυχίας.

Διαδικασία Διαμόρφωσης της Ταυτότητας Φύλου

Έμφυλη Κοινωνικοποίηση και Έμφυλη ετερότητα

- ▣ Βασικό χαρακτηριστικό των ετεροτήτων είναι η δημιουργία προκαταλήψεων και στερεοτυπικών αντιλήψεων.
- ▣ Τα στερεότυπα φύλου είναι κοινωνικές αντιλήψεις σύμφωνα με τις οποίες ορισμένα προτερήματα ή μειονεκτήματα, και τύποι συμπεριφοράς αποδίδονται στα άτομα ανάλογα με το φύλο τους, αγνοώντας ή παραβλέποντας τις ατομικές τους διαφορές και ιδιαιτερότητες (Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, 2003).
- ▣ Το σημαντικό μάλιστα είναι ότι, όπως γνωρίζουμε από τις κλασικές μελέτες της M. Mead το 1935, διαφορετικές κουλτούρες έχουν διαφορετική θεώρηση σχετικά με το ποιες συμπεριφορές, ασχολίες και χαρακτηριστικά αρμόζουν σε άνδρες και σε γυναίκες. Είναι ενδιαφέρον να παρατηρήσουμε όμως ότι, παρά τις αλλαγές που έχουν σημειωθεί στην κοινωνική θέση των γυναικών, τα στερεότυπα φύλου εξακολουθούν να επικρατούν και να τέμνουν κάθετα ηλικία, θρήσκευμα, φύλο οικογενειακή κατάσταση και μορφωτικό επίπεδο (Μαραγκουδάκη, 2000).

Διαδικασία Διαμόρφωσης της Ταυτότητας Φύλου

Έμφυλη Κοινωνικοποίηση και Έμφυλη ετερότητα

- ▣ Είναι ενδιαφέρον να επισημανθεί ότι, ενώ η διάκριση βιολογικό-κοινωνικό φύλο αποτέλεσε στο παρελθόν σημαντικότερη εισφορά της φεμινιστικής σκέψης στην κοινωνική θεωρία, η εξέλιξη της φεμινιστικής θεωρίας επέτρεψε να φανεί ότι, αφενός, η σχετική διάκριση δεν είναι τόσο απόλυτη όσο νομίζαμε, και αφετέρου σίγουρα δεν ευνόησε τη θεωρητική αντιμετώπιση του σώματος και του βιολογικού φύλου, στα οποία επιτράπηκε έτσι να παραμείνουν εκτός του πεδίου της θεωρίας, σε αυτό της «φυσικότητας».

Διαδικασία Διαμόρφωσης της Ταυτότητας Φύλου

Έμφυλη Κοινωνικοποίηση και Έμφυλη ετερότητα

- ▣ Είναι ενδιαφέρον να επισημανθεί ότι, ενώ η διάκριση βιολογικό-κοινωνικό φύλο αποτέλεσε όντως σημαντικότερη συνεισφορά της φεμινιστικής σκέψης στην κοινωνική θεωρία, η εξέλιξη της φεμινιστικής θεωρίας επέτρεψε να φανεί ότι η σχετική διάκριση δεν ευνόησε τη θεωρητική αντιμετώπιση του σώματος και του βιολογικού φύλου, στα οποία επιτράπηκε, να παραμείνουν στο πεδίο του «φυσικού». Η συνειδητοποίηση του προβλήματος αυτού ώθησε φεμινίστριες θεωρητικούς να περάσουν από τη μελέτη των κοινωνικών συμφραζομένων και συνεπειών του βιολογικού φύλου (από το κοινωνικό φύλο δηλαδή, αφού έτσι το εννοιολογούσαν) και από τα πολιτισμικά νοήματα που συνδέονται με το σώμα, σε μια άλλη προσέγγιση.
- ▣ Το να αναφέρεται κανείς στη «διαφορά των φύλων», ως συγκεκριμένη και αυθύπαρκτη, συσκοτίζει την πραγματικότητα που αφορά την κοινωνική διαδικασία της δόμησης και της σημασιοδότησης του φύλου (Chodorow, 1980: 18).

Το φύλο ως μορφή κοινωνικής ανισότητας και οι ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει

- ▣ Γνωρίζουμε ότι οι γυναίκες βρίσκονται, ιστορικά, σε κατώτερη κοινωνική θέση από τους άνδρες, με βάση όποιους δείκτες κι αν επιλέξουμε: Επάγγελμα, θέση στο επάγγελμα, ύψος μισθού, εισόδημα, κατοχή πλούτου, συμμετοχή σε δομές λήψης αποφάσεων, πολιτικών, οικονομικών και άλλων κ.λπ.
- ▣ Πράγματι, η ιστορία των γυναικών και η ιστορία του φύλου τεκμηριώνουν την υπόθεση της γυναικείας κοινωνικής υποτέλειας, τις διαφορετικές μορφές με τις οποίες αυτή εκφράστηκε, αλλά και τη διαχείριση που της έγινε από τις ίδιες (ενδεικτικά βλ.: Αβδελά, Ψαρρά, 1997 και Βαρίκα, 2000).

Το φύλο ως μορφή κοινωνικής ανισότητας και οι ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει

- ▣ **Τι συμβαίνει στην οικογένεια για παράδειγμα:**
- ▣ Η ενδοοικογενειακή βία και η κακοποίηση γυναικών αποτελούν ακραία έκφραση ενός συστήματος έμφυλων σχέσεων που είναι εξουσιαστικό, υποτιμά και απαξιώνει τις γυναίκες, και μιας οικογενειακής οργάνωσης που στηρίζεται στην εκμετάλλευση των γυναικών και την υπαγωγή τους σε κατηγορία ατόμων ελάσσονος σημασίας.
- ▣ Όσο άνισες σχέσεις και άνισοι ρόλοι γίνονται ανεκτοί στην οικογένεια, τόσο θα υπάρχει και κίνδυνος κακοποίησης γυναικών και ενδο-οικογενειακής βίας. Οι εξουσιαστικές έμφυλες σχέσεις είναι η πηγή της έμφυλης βίας, και η έμφυλη βία, που προϋποθέτει τη γυναικεία υποτέλεια, συγχρόνως την αναπαράγει.

Το σχολείο ως πολιτισμικό πλαίσιο κατασκευής έμφυλων ταυτοτήτων και ως ένα προνομιακό πεδίο για την άρση του σεξισμού

- ▣ Η εκπαίδευση, ως θεσμός, αποτελεί χώρο όπου διαμορφώνονται πρακτικές φύλων.
- ▣ Η εκπαίδευση, ως θεσμός, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαδικασία διαπραγμάτευσης και εξέλιξης των ταυτοτήτων μέσα από συγκεκριμένες εκπαιδευτικές πρακτικές – χωρίς αυτό να σημαίνει ότι οτιδήποτε διαδραματίζεται μέσα στο σχολείο είναι αποτέλεσμα μόνον της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Το σχολείο ως πολιτισμικό πλαίσιο κατασκευής έμφυλων ταυτοτήτων και ως ένα προνομιακό πεδίο για την άρση του σεξισμού

- ▣ Το σχολείο ως θεσμός αποτελεί ένα από τα κυρίαρχα πολιτισμικά πλαίσια μέσα στο οποίο δομούνται και αναπαράγονται νοήματα και πρακτικές που διαμορφώνουν και αναπαράγουν τις έμφυλες και σεξουαλικές ταυτότητες των μαθητών/μαθητριών.
- ▣ είναι χώρος παραγωγής πολλαπλών έμφυλων υποκειμενικοτήτων. Ο τρόπος όμως που οι μαθητές μαθαίνουν να είναι αγόρια και οι μαθήτριες κορίτσια στο πλαίσιο του σχολείου δεν είναι παθητικός, δηλ. είναι ενεργά υποκείμενα σε αυτή τη διαδικασία, διαπραγματεύονται με το περιβάλλον του σχολείου και συμβάλλουν ενεργά στη διαμόρφωση των έμφυλων ταυτοτήτων τους.

Η μελέτη του ανδρισμού στην εκπαίδευση

- ▣ Ιδιαίτερα τα σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης αποτελούν χώρους μέσα στους οποίους η ανδρική κυριαρχία συστηματοποιείται και νομιμοποιείται. Η αλληλεπίδραση μεταξύ εκπαιδευτικών-μαθητών/τριών και μαθητών/τριών μεταξύ τους, των οργανωσιακών διαδικασιών, των επιδράσεων από την τοπική κοινότητα και την ευρύτερη κουλτούρα, της εκπαιδευτικής πολιτικής και των παροχών, παράγουν ποικίλες μορφές ανδρισμών σε κάθε σχολικό χώρο.

έρευνα

- ▣ Η έρευνα έχει καταδείξει ότι η συγκρότηση του ανδρισμού εμφανίζεται ξεκάθαρα μέσω των μοντέλων εξουσίας που βρίσκονται στο αναλυτικό πρόγραμμα, στις διαδικασίες αξιολόγησης των μαθητών/τριών για την κατάταξη και διοχέτευσή τους, καθώς και στις μορφές διαχείρισης και ελέγχου των μαθητών/τριών. Για να αντιμετωπιστούν οι στερεότυπες έμφυλες εκδοχές στα σχολικά πλαίσια χρειάζεται η αμφισβήτηση των έμφυλων Λόγων.

Παράδειγμα προς συζήτηση

- ▣ Χαρακτηριστική είναι και η παρακάτω περίπτωση, όπου η κατηγορία άνθρωπος δεν περιλαμβάνει και τις γυναίκες: Σε υπαγόρευση κειμένου ορθογραφίας από τη δασκάλα τους, το οποίο ανέφερε ότι: «θέλω να γίνω καλή μαθήτριά», μερικοί μαθητές αντέδρασαν έντονα και αρνήθηκαν να το γράψουν, λέγοντας ότι στη θέση του θα έγραφαν: «Θέλω να γίνω καλός μαθητής».

Παράδειγμα προς συζήτηση

- ▣ Στο επιχείρημα της δασκάλας ότι τα κορίτσια σε ανάλογη περίπτωση δε θα αντιδρούσαν έτσι και θα έγραφαν την ορθογραφία τους όπως είχε, τα αγόρια θεώρησαν κάτι τέτοιο ως «φυσικό», καθώς θα ήταν τιμή για τα κορίτσια να τα θεωρήσουν αγόρια. Μάλιστα, ένας μαθητής πρόβαλε το επιχείρημα ότι μπορεί να έβρισκε το τετράδιό του κάποιος μετά από πολλά χρόνια και να τον χαρακτήριζε «αδερφή» και ακολούθησε ο παρακάτω διάλογος:
- ▣ Δα: Τι σημαίνει αδερφή;
- ▣ Μαθ: Τι σημαίνει; Είναι ... γυναικούλα (κουνά με υπονοούμενο το χέρι του)
- ▣ Δα: Κι η γυναίκα άνθρωπος δεν είναι;
- ▣ Μαθ: Δεν είναι άνθρωπος, είναι γυναίκα ... φοράει φούστα!

Το σχολείο παράγει, συντηρεί και αναπαράγει την έμφυλη ανισότητα

- ▣ Αν και θεσμικά δεν επιτρέπονται διακρίσεις με βάση το φύλο, από την έρευνα έχει καταγραφεί ότι μεγάλος αριθμός εκπαιδευτικών πρακτικών, από εκείνες που θεωρούνται 'αυτονόητες' μέσα στο εκπαιδευτικό σύστημα, θέτει σε πιο πλεονεκτική θέση τα αγόρια και περιορίζει συγκριτικά τις δυνατότητες μάθησης και επιτυχίας των κοριτσιών και ενισχύει υφιστάμενα κοινωνικά στερεότυπα για τα φύλα. Το σχολείο περιορίζει μαθητές και μαθήτριες σε ένα πλαίσιο, με Λόγους σεξιστικούς και ομοφυλοφοβικούς – που αποτελούν και στοιχεία της ευρύτερης κοινωνίας - γεγονός που ενέχει σοβαρές πολιτικές επιπτώσεις καθώς παράγει, συντηρεί και αναπαράγει την έμφυλη ανισότητα και ασυμμετρία.

Το σχολείο παράγει, συντηρεί και αναπαράγει την έμφυλη ανισότητα

- ▣ Πιο συγκεκριμένα, οι μαθήτριες και οι μαθητές παίρνουν πολλά μηνύματα από:
 - ▣ •Την κοινωνική παραδοχή για την καταλληλότητα της διδασκαλίας για τις γυναίκες, ιδιαίτερα για τα μικρά παιδιά
 - ▣ •Την προσδοκία ότι οι άνδρες εκπαιδευτικοί είναι πιο αποτελεσματικοί στο τομέα της πειθαρχίας
 - ▣ •Τις διαφοροποιήσεις στην κατανομή ανδρών/γυναικών στις διάφορες βαθμίδες της εκπαίδευσης και στις ειδικότητες
 - ▣ •Τη μικρή εκπροσώπηση των γυναικών σε όλες τις θέσεις-κλειδιά της επιστήμης και της έρευνας
 - ▣ •Την υποαντιπροσώπηση των γυναικών στη διοικητική ιεραρχία όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης καθώς και άλλων θεσμών της εκπαίδευσης – συμπεριλαμβανομένων και των συνδικαλιστικών οργάνων (και από τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας για τη διεύθυνση των σχολικών μονάδων και των εκπαιδευτικών διευθύνσεων για το 2009 φαίνεται ότι όσο ψηλότερα πάμε στην ιεραρχία της κυπριακής εκπαίδευσης τόσο λιγότερες γυναίκες υπάρχουν).

Το σχολείο παράγει, συντηρεί και αναπαράγει την έμφυλη ανισότητα

- ▣ •Τις διαφορετικές αναπαραστάσεις των ανδρών και γυναικών εκπαιδευτικών για το ρόλο τους που έχει ως αποτέλεσμα οι γυναίκες να αποτελούν πλειονότητα στις τάξεις και μειονότητα στη διοίκηση, ή την κοινωνική πρακτική που επιβιώνει ακόμη της ανάληψης της πρώτης τάξης, κυρίως, από γυναίκες (όπως και των θέσεων στην προδημοτική εκπαίδευση)
- ▣ •Τον καταμερισμό των αρμοδιοτήτων των εκπαιδευτικών στο σχολείο που γίνεται συχνά με κριτήριο το φύλο (π.χ. εκδηλώσεις, δραστηριότητες).
- ▣ •Την ύπαρξη σεξουαλικής παρενόχλησης

Βιβλιογραφικός Οδηγός για Περαιτέρω Εμβάθυνση

- ▣ Αβδέλα, Ε., Ψαρρά, Α., (επιμ.) (1997), Σιωπηρές ιστορίες: Γυναίκες και φύλο στην ιστορική αφήγηση, Αθήνα: Αλεξάνδρεια (ιδιαίτερα την Έισαγωγή).
- ▣ Connell, R.W., (2006), Το κοινωνικό φύλο, (πρόλογος Δ. Κογκίδου, Φ. Πολίτης), Αθήνα: Έπίκεντρο.
- ▣ Μποντελό, Κρ. Έσταμπλέ, Ρ., (2009), Κορίτσια: Διαφορές ναι, ανισότητες όχι, Αθήνα: Μεταίχμιο.
- ▣ Παντελίδου Μαλούτα, Μ., (2002), Το φύλο της δημοκρατίας, Αθήνα: Σαββάλας.
- ▣ Παντελίδου Μαλούτα, Μ., (2010), «Η “ανισότητα των φύλων” ως πρόβλημα πολιτικής: Άρρητες παραδοχές της σύγχρονης πολιτικής ανάλυσης», στο: Β. Καντσά, Β. Μουτάφη, Έ. Παπαταξιάρχης, (επιμ.), Φύλο, και κοινωνικές επιστήμες στη σύγχρονη Ελλάδα, Ένας πρώτος ελληνικός απολογισμός, Αθήνα: Αλεξάνδρεια, σσ. 257-273.
- ▣ Παπαταξιάρχης, Ε., (1992), «Έισαγωγή. Από τη σκοπιά του φύλου: Ανθρωπολογικές θεωρήσεις της σύγ-χρονης Έλλάδας», στο: Έ. Παπαταξιάρχης, Θ., Παπαδέλλης, Ταυτότητες και φύλο στη σύγχρονη Ελλάδα, Αθήνα:Καστανιώτης\Πανεπιστήμιο Αιγαίου, σσ. 11-98.
- ▣ Σκοτ, Τζ. Ου., (1997), «Το φύλο: Μια χρήσιμη κατηγορία της ιστορικής ανάλυσης», στο: Έ. Αβδελά, Α. Ψαρρά, (επιμ.), Σιωπηρές ιστορίες: Γυναίκες και φύλο στην ιστορική αφήγηση, Αθήνα: Αλεξάνδρεια, σσ. 285-328.